

Gehoord, ja of neen?

Het rechtspunt der schorsing

K. Schilder

bron

K. Schilder, *Gehoord, ja of neen? Het rechtspunt der schorsing*. Z.p. z.j. [1944]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/schi008geho01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Gehoord, ja of neen?

Het rechtspunt der schorsing.

L.S.

Belangstellenden in onze Gereformeerde Kerken ontvangen hierbij de de gelegenheid, kennis te nemen van een schrijven van Prof. Dr. K. Schilder, aan een zijner vrienden op diens verzoek gericht. Het werd reeds in de eerste schorsingsmaand geschreven.

Een afschrift kwam onlangs in handen van eenigen van diegenen, die den gang van zaken in ons kerkelijk leven met diepe zorg volgen; die van meening zijn, dat een der oorzaken van het scheeflopen der verhoudingen moet gezocht worden in het feit, dat de normale uiting van meeningen in ons land nu geruimen tijd reeds onmogelijk is, waardoor het pro en contra van een zaak, waar overtuigingen in het geding zijn, niet meer door alle meelevende kerkleden gevolgd kan worden; die het betreuren, dat velen een dergelijke abnormale situatie gaandeweg als de normale zijn gaan aanvaarden; die het dan ook afkeuren, dat de in zulk een benarden tijd zittende Synode dezen toestand is gaan sanctionneeren en in de hand heeft gewerkt, onder meer door Prof. Schilder geen gelegenheid te geven, toen zij op 25 Februari tegen hem beschuldiging inbracht - uitgewerkt in een Rapport van Prof. Dr. D. Nauta - om beschuldiging en Rapport in een zijnerzijds uitgewerkt verweer te **weerleggen**, wat intusschen heel wel mogelijk was.

De Synode liet het hier trouwens niet bij blijven, doch stuurde **na den afloop** (op 9 Maart) van het op 25 Februari gestelde ultimatum¹⁾ een gereed gehouden - immers 25 Februari gedateerde - 'waarschuwing' de kerken in, waarin óók alleen het standpunt van haar voorgangers aan het woord kwam; daarop tusschen 16 en 24 Maart opnieuw bijeenkomende, weigerde zij tot driemaal toe gevolg te geven aan het eerstbenoodigde bij elke strafprocedure, n.l. het **HOOREN** van den beschuldigde; schond daarmee een eerste principe van alle recht en zedeleer, zooals dat in de wereldlijke rechtspraak allerwegen gehanteerd wordt en o.a. in de Nederlandsche Strafwet aldus uitgewerkt, dat de verdachte steeds het laatste woord

- 1) Ter verduidelijking van dit woord diene de officieele tekst van Synodebesluit en Rapport, hier volgend:
1. Tekst van een gedeelte van den brief der 'Generale Synode' aan Prof. Dr. K. Schilder, d.d. 25 Februari 1944.
'Door de Synode benoemde deputaten hebben in de zittingen van 24/25 Februari 1944 over deze vraag rapport uitgebracht, van welk rapport U hierbij een afschrift wordt toegezonden. De Synode heeft de door deze deputaten voorgestelde conclusies, eenigszins geamendeerd, aanvaard.
Op grond van dit genomen besluit legt de Synode U de volgende vragen voor, om daarop met ja of neen te antwoorden:
(hierna volgen 5 vragen).
De Synode verwacht, dat U Uw antwoord zult indienen vóór 9 Maart 1944 des avonds te 11 uur bij het Moderamen der Synode, adres: Dr. J. Hoek, Ieplaan 56, 's-Gravenhage.'
 2. Tekst van een gedeelte van het hierboven bedoelde rapport, ondertekend door Prof. Dr. D. Nauta.
'Op grond van een en ander stellen deputaten aan de Synode het volgende voor:
De Generale Synode besluit: aan Prof. Dr. K. Schilder, gedurende een termijn eindigende op 9 Maart 1944 des avonds te elf uur, de gelegenheid te laten aan de Synode zijn leedwezen over de door hem aangenomen houding uit te spreken en in een categorische verklaring te berichten, dat hij; dat hij; dat hij en dat hij; bij gebreke van welke categorische verklaring de Synode zal moeten oordeelen, wat uit haar bovengedane uitspraak aangaande de geconstateerde zonde voortvloeit'.

moet hebben; en ging er tenslotte toe over, ondanks alle waarschuwingen en verzoeken om toch niet verder te gaan, vonnis te vellen over den man, die voor zijn op het Woord Gods gefundeerde overtuiging gehoor vroeg. - Prof. Nauta diende hier wederom van requisitoir - in zitting met gesloten deuren. Van zijn tweetal Rapporten kon de 'gestrafte' 'zondaar' eerst na een kleine 2 weken wachten kennis nemen.

De hiervolgende brief van Prof. Schilder is dus kort na ontvangst van de Rapporten geschreven. De schrijver roert hier speciaal het gedeelte van een der Rapporten aan, dat gaat over

het 'onverhoord oordeelen'. Vooraf gaat mededeeling van gedeelten uit de bespreking, op 16 Maart tusschen eenige afgevaardigen der Synode en Prof. Schilder gehouden.

Inmiddels is de 'Toelichting' op het schorsingsbesluit uitgekomen en kunnen de kerken kennis nemen van de Rapporten.

Het dunkt den verspreiders van dezen brief oirbaar en gewenscht, ons Gereformeerde volk kennis te doen nemen van de door Prof. Schilder ingebrachte opmerkingen, opdat een ieder - ook na verschijning van de Toelichting en van reeds een drietal²⁾ brieven van Prof. Schilder, die op andere punten licht geven - te beter zich een denkbeeld kan verschaffen, van water eigenlijk **gebeurd** is, iets meer kan zien van den zoolang verborgen gebleven a c h t e r g r o n d der dingen, en zich een oordeel kan vormen over wat er nog geschieden kan.

Zal de Synode nog plaats geven aan de eischen van het recht? Wij weten het niet. - Laten wij met sterken drang den Troon der Genade aanloopen en onze smeeking gedurig opzenden, of Hij, Die onze Verbondsgod is, over en tusschen ons allen recht doe.

W. BEUDEKER, Amsterdam.

E. DIK, Amsterdam.

Dr. A.A. van der DUSSEN, Amsterdam-Zuid.

H. HAAGSMA, Amsterdam-Zuid.

J.M. RAMAKER, Amsterdam-Zuid.

Juni 1944.

2) Te vinden in:

1. Prof. Dr. S. Greijdanus: 'Zijn dan deze dingen alzo.....?'
2. A. Vegter: 'Opwekking of ophitsing'.
3. K.C. van Spronsen: 'De Waarheid luistert nauw'.

Afschrift.

11 April 1944.

Amice,

Met belangstelling ontving ik je verzoek om eenige informaties. Gaarne geef ik die op de gevraagde punten. Het spreekt vanzelf, dat ik tegen mededeeling van wat ik in dezen brief zeg, aan den kerkeraad, en desgewenscht aan zijn leden, en eventueel aan anderen, niet het minste bezwaar heb. Bezwaar heb ik van den aanvang gehad tegen de geheimhouding van zaken, die krachtens haar aard publieke belangstelling verdienen; en nog ernstiger bezwaar tegen de houding der synode, die *wel* een Praeadvies aan de kerken toezond, doch *niet* de bezwaarschriften waar het op sloeg; en die thans aan de kerken *wel* toezendt twee gedrukte missives over mij, en aan andere instanties nog weer andere stukken harerzijds (stukken, waarvan ik de juistheid, de waarheid en de waardigheid stellig ontken), doch *niet* wat ik schreef aan haar; gelijk ze ook geen schriftelijk verweer van mij tegen haar rapport en conclusies officieel inlascht in de door haar dd. 25 Februari met een uit de lucht gevallen beschuldiging geopende quasi-procedure in ijltempo.

Vandaar, dat ik er geen enkel bezwaar tegen heb, indien je van wat ik op je verzoek hierbij als bijlagen toezend, een gepast gebruik maakt.

Als bijlagen zend ik je hierbij toe:

Bijlage I: korte mededeeling aangaande onderhoud met synodale commissie.

Bijlage II: afschrift uit de na schorsing ontvangen brief van de synode aan mij, en uit desbetreffend rapport.

Onder de vele bezwaren die ik tegen de gevolgde 'procedure' heb is wel dit het ernstigste, dat men officieel geweigerd heeft, mij aan het woord te laten komen in betrekking tot het na de beschuldiging mij toegezonden rapport en de conclusies. Ook in betrekking tot andere zaken, die men in de dusgenaamde 'gronden' voor de schorsing heeft ter sprake gebracht, wordt mij officieel de gelegenheid ontnomen tot toelichting van mijn standpunt en tot weerlegging van wat het rapport met zijn tendentieuze en onware voorstelling van zaken opgemerkt heeft. Ik sprak in mijn brief van 9 Maart (aan de synode) van lichtelijk en onverhoord oordeelen. Deze zonde is tot systeem geworden; want al zegt het rapport ook, dat er geen geheime zaken bij betrokken zijn, toch is dit wel degelijk het geval. De vraag b.v., waarom ik niet meewerkte aan de *laatste* handelingen in betrekking tot de vaststelling der bekende z.g. 'leeruitspraken' is pas te beantwoorden, als men weet wat er in allerlei besloten vergaderingen geschied is, en in besloten archieven opgeborgen werd. Niettemin durft men dienaangaande wel zijn eigen synodale publicaties doen. Dit droeve onrecht zal met rechtmatige middelen te bestrijden zijn; maar men weet, hoe moeilijk, zoo niet onmogelijk voor mij het publiceeren is. Dat de synode, dit wetende, niettemin haar weg van publicatie verder op gaat, strekt haar niet tot eer. Ten aanzien van de reden, waarom ik de laatste handelingen inzake de 'leeruitspraken' wegens haar geheim karakter en wegens de ongelijkheid van positie niet mede verrichtte, schreef ik op uitnoodiging van een kerkeraad een memorie¹⁾. Deze gaf ik je ter inzage. Ook daarvan mag een verstandig gebruik gemaakt worden; mijnerzijds is ook in dezen niets te verbergen geweest.

Met vriendelijken groet, steeds gaarne t.t.

1) Deze is inmiddels voor wat de hoofdzaak betreft, verwerkt in de brochure van Prof. Dr. S. Greijdanus, 'Zijn dan deze dingen alzo?'

(w.g.) K. SCHILDER.

Bijlage I, bij brief d.d. 11 April 1944.

Tijdens de samenspreking, welke op verzoek van ds. J. de Waard te Kampen in aansluiting aan een door Prof. Dr. G.C. Berkouwer uigesproken verlangen is mogelijk gemaakt, en gehouden is op 16 Maart 1944 tusschen drie leden der 'Generale Synode', de H.H. Prof. Dr. F.W. Grosheide, Dr. A.D.R. Polman en ouderling Nauta eenerzijds, en Prof. Dr. K. Schilder anderzijds, werd door Prof. Dr. F.W. Grosheide tot twee maal toe gevraagd, of Prof. Schilder nog iets te zeggen had aan het adres der Generale Synode. Door dezen is toen onder verwijzing naar zijn brief d.d. 9 Maart 1944 aan deze synode, geantwoord, dat hij, zooals den heeren bekend kon zijn, nog *zeer veel te zeggen had* aan deze synode, n.l. schriftelijk, in een door hem noodzakelijk geacht, en als een recht van Christus' wege in de officieele handelingen der Synode in te lasschen en in de openbare Acta op te nemen schriftelijk verweer tegen de z.i. valsche voorstelling, die in het door Prof Dr. D. Nauta uitgebrachte rapport werd gegeven, en ter bestrijding van de daarin opgenomen en door de synode zonder eenig verhoor aanvaarde conclusies en beschuldiging.

Deze commissie van de synode heeft daarop geantwoord, dat naar haar meening zulk een verweerschrift niet noodig was; mijn meening was haar inziens al genoegzaam bekend. Niettemin zou zij de zaak aan de synode zelf ter beslissing overlaten. Ik heb geantwoord, dat *natuurlijk* mijn standpunt in dogmatisch en kerkrechtelijk opzicht niet bekend kon zijn aan de synode, aangezien het nog nimmer was uiteengezet (hetgeen, blijkens correspondentie met de voorgaande 'synode' voor wat het kerkrechtelijk gedeelte betrof, een gevolg was van m.i. aanwezige valsche reconstructie der geschiedenis, en van het niet antwoorden op mijn verlangen van toezegging van opneming van mijn antwoord op destijds ingebrachte kerkrechtelijke bezwaren in de openbare Acta). Bovendien heb ik opgemerkt, dat ik tegen de voorstelling der feiten in het rapport-Nauta, dat tot de uitspraak van kerkscheuring leidde, veel had in te brengen, wijl ik het veelszins onwaar en onjuist, ja tendentieus achtte²⁾. Tevens zeide ik, dat ik mij uitdrukkelijk *verongelijkt* gevoelde, als me deze gelegenheid niet officieel geboden werd, en als derhalve mijn verweer niet officieel werd ingeschakeld in de handelingen der procedure en opgenomen in de Acta.

Volgens Uw mededeeling loopen er geruchten, als zou door deze commissie mij een soort van 'Godsvrede' aangeboden zijn. Ook van andere zijde blijkt dit verhaal de ronde te doen. Laat me dit gerucht uitdrukkelijk mogen tegenspreken. Wel is door dr. Polman gezegd, dat z.i. de keuze was *of* naar de kerkeraden mij wenden, zooals ik gedaan had, *of* naar de volgende synode gaan. Ik heb daarop geantwoord, dat dit dilemma onaanvaardbaar was, omdat het gaan naar de kerkeraden met een kennisgeving van standpunt ten aanzien van een afgehandelde zaak uiteraard niets anders was dan een voorbereiding van het gaan naar een volgende synode. Niet deze commissie bood een 'Godsvrede' aan, doch ik zelf had dit gedaan in mijn praeadvies van 13 December 1943, dat den kerkeraden is toegezonden. En de synode had besloten daarvan geen gebruik te maken. Het zou dus reeds om die reden dwaasheid zijn, ook maar te onderstellen, dat zij thans zulk een 'godsvrede' mij zou aanbieden, en dit nog wel nadat haar beschuldiging was uitgesproken. Trouwens, in punt VI van mijn antwoordnota staat mijnerzijds al duidelijk aangegeven, wat mijnerzijds alsnog mogelijk zou zijn in betrekking tot eventueel onderling overleg, *als eerst de beschuldiging was vervallen*. In den loop van het gesprek, d.w.z. in het

2) Ter verduidelijking van een en ander kan dienen de inmiddels verschenen brochure van K.C. van Spronsen, 'De Waarheid luistert nauw', waarin zeer veel *officieele* gegevens verwerkt zijn, óók met betrekking tot het '*niet-hooren*' door géén van beide synodes.

midden daarvan (geruimen tijd voordat Dr. Polman het woord nam ter zake van dit z.g. dilemma) heb ik, aan dit punt VI indachtig, nog even tegenover Prof. Grosheide opgemerkt, dat ik me over mijn plannen niet zou uitlaten, zolang deze beschuldiging daar lag; eerst moest nu *daarover* gehandeld worden. Met die 'plannen' dacht ik, zooals zich laat verstaan, aan niets anders dan wat in punt VI van de antwoordnota was ter sprake gebracht als mogelijk punt van overleg, ingeval de beschuldiging was vervallen. Men kan immers theoretisch een *recht* vasthouden willen (omdat prijsgeving ervan meteen beteekent prijsgeving van een recht der kerk), terwijl men overigens wel, als het recht eenmaal erkend bleef, terwille van précaire toestanden soms kan overwegen, van zijn recht geen of slechts een beperkt gebruik te maken.

Bijlage II.

1. Afschrift van een gedeelte van den brief der 'Generale Synode' aan Prof. dr. K. Schilder, d.d. 29 Maart 1944.

'De Generale Synode, in haar vergadering van 23 Maart 1944 spreekt uit en besluit

Tevens heeft de Synode uitgesproken, dat er geen genoegzame gronden bestaan, om aan Uw verzoek, dat U alsnog de gelegenheid gegeven worde tot het leveren van een schriftelijk verweer, te voldoen.'

Opmerking. Gelijk blijken kan uit mijn brief d.d. 9 Maart aan de synode, spreekt zij hier onjuist en onnauwkeurig. Mijn 'verzoek' was een poneeren van een *rechtseisch*; en geen verzoek om 'alsnog' (d.w.z. *na 23 Maart* en na schorsing op dien datum) gehoord te worden, doch om gehoord te worden, vóórdat de synode *verder ging*, wijl lichtelijk en onverhoord oordeelen overtreding is van de wet des Heeren).

2. Afschrift van een gedeelte van het rapport 'inzake het schrijven van Prof. Dr. K. Schilder van 9 Maart aan de Generale Synode van Utrecht'.

'Het is waar, dat Prof. Schilder door de Synode niet mondeling is gehoord. Er mag evenwel nog eens aan herinnerd worden, dat door Uw Synode evenals door de vorige Synode onderscheidene pogingen in het werk zijn gesteld om tot een samenspreking te geraken'.

Opmerking. Dit is onjuist; de tegenwoordige synode heeft maar éénmaal zulk een poging ondernomen door een commissie voor gesprek met deze zelfde commissie; het onderwerp dezer bespreking zou dan zijn een brief, dien ik aan de synode schreef 14 December 1943, zulks in antwoord op een door mij ontvangen verklaring der synode, die een *afgehandelde* zaak betrof, en waartegenover ik mijnerzijds een eveneens *afsluitende* verklaring inzond, ter opneming in de Acta.

Wat de voorgaande synode betreft: deze heeft slechts éénmaal contact *gevraagd* in mondeling gesprek.

Wat alles evenwel beheerscht is dit: die twee z.g. pogingen van de voorgaande en van deze synode hebben *letterlijk niets* te maken met de kwestie, waar het *thans over gaat*. Immers, noch toen de voorgaande synode, noch toen deze synode zulk een gesprek vroeg, *was er een beschuldiging ter tafel*. Thans was er *wel een beschuldiging*. EN **DAAROVER MOET IEMAND ALTIJD VOORAF VOLLEDIG GEHOORD WORDEN; EERDER MAG MEN NOOIT VERDER GAAN.** Wie het toch doet, vergrijpt zich aan Gods recht. De beweringen van het Rapport zijn hier, zooals doorlopend het geval is, in hooge mate tendentius, en schuldigtendentius. De redeneering is even dwaas en oneerlijk, als wanneer een rechter zou zeggen: deze aangeklaagde is op 25 Februari beschuldigd, maar ik heb vóór 25 Februari al eens twee keer hem te spreken gevraagd; mitsdien is de man al voldoende gehoord. Een fatsoenlijk rechter zou zich blameeren door dergelijken onzin.

Hoe dwaas en schuldig dit Rapport hier redeneert, en hoezeer synodeleden, die op dergelijke dwaasheden maar aanstonds ja en amen zeggen, zich bezondigen tegen God, de kerken, en hun medelid, blijkt wel uit het feit, dat de vorige malen het gesprek in hoofdzaak zou hebben geloopt over één punt, n.l. de vraag, of men bij voorbaat verklaring van conformatie eischen mocht op grond van vermoedens, en ten aanzien van grootendeels onbekende en voorts deels betwiste deels in zichzelf niet tegengewerkte besluiten, doch dat het thans liep over heel andere dingen grootendeels; andere en *nieuwe* bezwaren, andere en *nieuwe* brieven, en wat dies meer zij.

‘Die pogingen zijn niet geslaagd. Prof. Schilder heeft zich beroepen op de bijzondere omstandigheden, waaronder hij verkeerde, om te zeggen, dat hij deputaten of een commissie der Synode niet kon ontvangen.’

Opmerking. Dit ‘zich beroepen’ is een tendentieuze uitdrukking, die we onbesproken laten. Erbij moet gezegd worden, dat aanstonds de gelegenheid tot *schriftelijke* mededeeling van wat men te zeggen had, is opengesteld, en meegedeeld, dat ik daarvan in afwachting bleef.

‘Maar in zijn schrijven van 1 Januari 1944 aan commissie II is hij zelfs verder gegaan. Hij heeft daarin te kennen gegeven, dat, al zou hij niet verhinderd zijn

geweest, hij dan toch ernstige bezwaren zou gehad hebben om met die commissie te vergaderen.'

Opmerking. Er staat, dat ik bezwaren had. Niet, dat ik weigerde. Die bezwaren gaf ik duidelijk aan; het had aan de commissie gestaan, ze te weerleggen, of voor te stellen, ze mondeling aan de orde te stellen. Geen van beide deed ze. Ook de synode heeft op deze bezwaren met geen letter ooit geantwoord. Hetgeen me niet verwondert, gezien den aard van die bezwaren. Maar mag men geen bezwaren opperen? De brief aan deze commissie kan, desverlangd, in afschrift worden overgelegd. Men zal eruit zien, welke mijn bezwaren waren. Hoofdzakelijk komen ze hierop neer: de voorgaande synode (of haar commissie) had van de feiten een valsch beeld gegeven; had daardoor de reactie van prof. Greijdanus en mij ook in een valsch daglicht geplaatst; zij verliet daardoor, d.w.z. door onware weergave der feiten, de christelijke basis voor een gesprek of correspondentie; zij ontweek de vraag, of zij een bepaalden eisch (dien zij ongemerkt veranderd had in een informatiepoging plus een onderrichtingspoging) nu *als eisch* handhaafde, ja dan neen (in feite had ze hem reeds losgelaten tegenover prof. Greijdanus, maar zonder dit eerlijk te zeggen); en zij liet ook na, antwoord te geven op de vraag, of mijn antwoord op allerlei kerkrechtelijke theorieën in de Acta zou worden opgenomen. Bovendien was op 1 Januari 1944 de zaak, waarover men mij spreken wilde, reeds afgehandeld, blijkens publiek getuigenis van den synodevoorzitter; en eindelijk wilde ik mijnerzijds niet ertoe meewerken, dat een synode van 1943 zich eigenwillig zou continueeren tot in 1944, vooral niet, nu het punt in kwestie was afgehandeld en het eigenlijke agendum was afgewerkt. Men voelt, dat hier allerlei aan vast zit; vooral als men weet, dat de kwestie-in-geding juist deze was, of een synode het recht heeft, een program naar eigen believen al maar aan te lengen; waardoor art. 50 K.O., 2e lid, feitelijk buiten werking gesteld kan worden door elke willekeurige synode. Waarom onthoudt men zulke bijzonderheden aan de kerken?

'En nu Prof. Schilder zich zoo uitvoerig beklaagt over het onverhoord oordeelen, waaraan de Synode zich zou schuldig maken, kunnen deputaten niet nalaten er op te wijzen, dat Prof. Schilder gedurende een bepaalde periode in het laatst van 1943, toen, volgens een latere mededeeling van hemzelf, de gelegenheid om eventueel deputaten der Synode te woord te staan, of ook een besloten zitting der Synode bij te wonen wél bestond, het blijkbaar niet noodig heeft geacht daarvan de Synode of haar moderamen tijdig te verwittigen. In dat geval zou de Synode van die gelegenheid terstond gebruik hebben gemaakt om mondeling contact met Prof. Schilder te verkrijgen. Voor het zuiver stellen van de kwestie is het nuttig even aan deze feiten te herinneren.'

Opmerking. Neen, hier worden de feiten juist niet zuiver, doch zeer onzuiver en tendentieus weergegeven en gesteld. Immers:
1e. er was geen enkele reden in bedoelde periode om te gaan spreken over de *oude* zaak; want de synode (de *voorgaande*) had schriftelijk verklaard, dat wat haar commissie geschreven had, door haar was goedgekeurd; de commissie was dus uitgesproken, en men *wachtte op mijn antwoord*. Dit beloofde ik, als men eerst zei, of de eisch *als eisch* nu

gehandhaafd was, ja dan neen; of als men opname in de Acta toezegde. Geen antwoord kwam.

2e. achteraf bleek, dat de oude 'synode' deze zaak aan de nieuwe had overgedragen, maar *zonder dit behoorlijk aan mij te zeggen*. De nieuwe synode *wist*, dat de oude mijn antwoord op haar kerkrechtelijke beschouwingen *nog in ontvangst had moeten nemen*, hetwelk ik beloofd had te geven, als zij maar zich uitsprak over de vraag, of ze haar eisch als eisch handhaafde, ja, dan neen, dan wel, of ze mijn antwoord zou plaatsen in de Acta. Welnu, deze nieuwe synode behandelde al die kerkrechtkwesities in Juni; liet mij geen woord verder hooren, en overviel me ineens in December met een kort briefje, dat geen woord zei over de bovengestelde vragen, dat evenmin om samenspreking vroeg, en duidelijk het merk vertoonde van: afgehandelde zaak te zijn. Slechts toen ik daarop een tegenverklaring inzond, bestemd voor de Acta, wilde men mij ineens spreken.

3e. er was dus in bedoelde periode voor mij geen enkele reden om contact met deze synode over deze oude kwestie te zoeken; die scheen afgehandeld, en zij had mij geen letter geschreven. Ineens overviel ze me met bovenbedoeld kort briefje, dat ik ontving op 14 December, twee dagen voordat haar praeses officieel verklaarde: ons agendum is afgehandeld.

4e. en over de beschuldiging was er heelemaal niets te spreken, om de eenvoudige reden, dat er geen enkele beschuldiging ter tafel lag. Het veronachtzamen van zulke bijzonderheden in een dergelijk rapport is een schuldig bedrijf.

‘Toen de mogelijkheid tot mondeling contact bleek afgesneden te zijn, heeft de vorige Synode pogingen aangewend den weg der schriftelijke correspondentie met Prof. Schilder in te slaan.’

Opmerking. Dit is wel wat al te goedaardig voorgesteld. Men heeft me eerst maanden lang laten wachten, hoewel ik aanstonds zei, in afwachting van een brief te leven, en hoewel de commissie een bepaalde opdracht had ontvangen, en derhalve in staat moest geacht worden, te *schrijven* wat de synode te zeggen had, evengoed als het te *spreken*. Vervolgens heeft de commissie de correspondentie hopeloos en geheel onnoodig vertraagd; want op vragen, die zij zelf heel goed kon beantwoorden, b.v. of zij niet het beeld der feiten vervalscht had, liet zij de *synode* eerst antwoorden, wat weer onnoodige vertraging gaf; ik had niet eens gevraagd, of de commissie haar onware voorstelling zou herroepen, met excuus, doch alleen maar, of zij zich nader dienaangaande wilde verklaren, hetgeen, meen ik, gemoedelijk genoeg is. Toen eindelijk de synode me een briefje in antwoord schreef, was het meteen haar *laatste* zitting. Ze was wel provisorisch gesloten, ook toen zelfs nog, en ze wekte dus den indruk, dat ze over deze zaak, als ik niet bevrediging gaf, nog eens zou kunnen en willen samenkomen; maar ze kwam niet meer samen. Mijnerzijds bleef ik staan op eerlijkheid in de constructie der feiten of anders op toezegging van plaatsing van mijn antwoord in de Acta. In dat geval, zoo zeide ik, kon men van mij dadelijk volledig antwoord krijgen. WAAROM VERMIJDT DEZE EN DE VOLGENDE SYNODE TOCH ELK ANTWOORD OP DE VRAAG, OF OFFICIEELE ANTWOORDEN OP OFFICIEELE VRAGEN OOK IN DE ACTA ZULLEN KOMEN? HEEFT ZIJ IETS VAN DAT ANTWOORD TE VREEZEN? HEEFT DE KERK GEEN RECHT DAAROP?

‘De ervaringen, welke daarbij opgedaan werden, waren, om het zacht uit te drukken, niet van bemoedigenden aard. Steeds heeft Prof. Schilder het ontweken op de kwesties, welke hem voorgelegd werden, in te gaan en heeft hij zijn kracht gezocht in het opwerpen van praealabele kwesties.’

Opmerking. Ook hier weer wordt de waarheid geweld aangedaan. Niet ik ontweek de kwesties; iemand, die schriftelijk verklaart: ge kunt op *alle* vragen antwoord krijgen, als ge het maar publiceert, ontwijkt de kwesties niet, maar toont juist, dat hij erop in wil gaan ten overstaan van de kerk van thans en van later. En voorts: als iemand zegt: ga met mij eerlijk om, dan is dat geen *praealabele* kwestie. Eerlijkheid is een gebod Gods, dat *altijd*, *vóór*, onder en na de behandeling van een zaak geëischt is. Ik wees duidelijk aan, in welk opzicht de commissie aan de waarheid geweld deed. In bet kort kwam het hierop neer. Van Prof. Greijdanus en mij was *geëischt* de schriftelijke verklaring, DAT we ons aan de besluiten van de verlengde en zich op onbepaalden tijd verlengende synode zouden conformeren

de facto, en aan de uitvoering loyaal zouden medewerken. Wij ontkenden het recht, zulk een verklaring van ons te eischen, ook al omdat de hoogleeraren Kuyper en Hepp openlijk of bedekt waren ingegaan tegen de besluiten van 1936 (inzake de N.S.B.). Welnu, later *maakte* de commissie daarvan: de synode wilde zich vergewissen, OF U zich aan de besluiten kon conformeeren en ze kon uitvoeren, *met name* wat betreft de Theologische Hoogeschool (ten aanzien waarvan, nota bene, zoowel Prof. Greijdanus en ik reeds *te voren* geheel zelfstandig hadden meegewerkt, zonder eenigen eisch noodig te hebben). Dit is natuurlijk oneerlijk, al zwijg ik over de bedoeling. Als iemand mij overvalt met den *eisch*, dat ik hem schriftelijk zal verklaren, DAT ik hem schenk een stuk brood, en een gouden horloge, en een bedrag van duizend gulden, en medewerking aan een zaak, die mijn geweten verbiedt, en ook nog enkele onbekende, later te noemen zaken, en ik weiger dit, en hij zegt dan later: nu ja, ik wilde maar eens zien, OF U me die dingen, met name dat horloge, zou willen afstaan, of dat stuk brood, dan mag ik toch wel zeker zeggen: mijnheer, u knoeit met de feiten? Vergeet niet, dat hier de kerken toezien, dat men officieel zich hield, alsof men op zijn stuk bleef staan en dat men, de synodale handelingen van karakter veranderende, meteen van

de reactie op die handelingen een dwaas en onwaar beeld gaf. Als iemand een vraag, OF hij een stuk brood zou willen geven, afwijst, is hij voor mij een ander, dan wanneer hij den EISCH, *dat* hij behalve dat stuk brood, ook nog al die andere zaken zal schenken, en het bij voorbaat zal verklaren, afwijst.

‘Hij merkt in zijn schrijven nu wel op: “U zult mij niet kunnen tegenvoeren, dat ik vroeger een antwoord op gestelde vragen heb ontweken. Het tegendeel is aanwijsbaar. Ik bood het bij herhaling aan; slechts bond ik het aan duidelijk aangegeven, m.i. rechtmatige en noodige, ook U bekend gemaakte voorwaarden. Deze voorwaarden hebt U tegenover mij niet als onrechtmatig afgewezen. Ja, ik bood zelfs onvoorwaardelijk aan, te antwoorden op vragen, indien ik slechts zekerheid ontving, dat mijn antwoord in de Acta zou worden opgenomen. Het had er dus al lang kunnen zijn.” Maar uit deze opmerking zelve blijkt reeds, dat Prof. Schilder het beantwoorden van aan hem gestelde vragen afhankelijk meende te mogen maken van bepaalde vooraf door de Synode te vervullen voorwaarden.’

Opmerking. Dit is al weer een onwaarheid. Ik vroeg de *commissie* der voorgaande synode: verklaar u nu maar even nader over de door mij gestelde bewering, dat gij de feiten onzuiver weergeeft. *Dan* zal ik u volledig antwoorden. De commissie deed dit evenwel niet. Zij ging met deze heel eenvoudige kwestie naar de ‘synode’. Zij, niet ik. Was zij even tot een nadere verklaring gekomen, dan had, zonder eenige verdere inmenging der ‘synode’ zij, en daarmee de ‘synode’, mijn antwoord volledig ontvangen. Hoe kan men toch zoo de feiten verdraaien? Wat is dat voor een rechtspraak op grond van dergelijke rapporten? En toen ik mijn *laatsten* brief aan het moderamen der voorgaande ‘synode’ schreef, vroeg ik aan het *moderamen*: is de eisch als eisch nu gehandhaafd, ja dan neen? Komt het stuk in de Acta, ja of neen? Overigens vergete men niet, dat ik geconvoceerd lid der synode was. En dat ieder het recht heeft op een christelijke behandeling. En op *zuivere* teekening van zijn geval. En dat de commissie zelf tegenover de *synode* zondigde, door haar woorden te verdraaien.

‘Naar de meening van deputaten beteekent dit de omkeering der juiste verhoudingen. Want niet Prof. Schilder, maar de Synode (of eventueel degenen, die uit haar naam en op haar gezag handelen) was de aangewezen om uit te maken, naar welke regelen bij wederzijdsche correspondentie zou te werk gegaan worden’.

Opmerking. Prof. Nauta - en zijn medeleden - spreken hier wel in regentensstijl, doch niet in den kerkelijken. Want als de voorwaarden voor verder handelen zijn ontleend aan de wet van God, n.l. dat men waarheid spreken zal, en oprecht zal zijn, dan geldt zulk een gebod voor synode en commissie evenzeer als voor een ander. Temeer, als die ander geen beschuldigde, doch een onbeschuldigd medebroeder en lid der vergadering zelf was. Er zijn algemeene regelen, die God de Heere uitmaakt, en niet een of andere commissie.

‘Voorts is de voorstelling, welke Prof. Schilder hier geeft van de tusschen hem en de vorige Synode gevoerde correspondentie, zeer eenzijdig te noemen’.

Opmerking. Dat is niet bijzonder treffend gezegd: van den aanvang aan zeide ik, de correspondentie zoo noodig te willen openbaar maken. Want zaken van algemeen principieel belang waren aan de orde. Welke voorts die eenzijdigheid zou zijn laat de rapporteur na te zeggen.

‘En wie van den gang van zaken op de hoogte is en de bedoelde correspondentie nauwkeurig heeft gevolgd, zal moeten toestemmen dat het aan Prof. Schilder te wijten is, dat de bedoelde zaak door de vorige synode niet tot een goed einde is gebracht kunnen worden’.

Opmerking. Bewering, alweer, zonder bewijs. Let op het voorafgaande, en wacht overigens op publicatie. Best mogelijk³⁾ dat die eerst komen kan, als alles afgehandeld is. Maar dat zal dan liggen aan de synode, die in groote haast haar procedure heeft opgezet d.d. 25 Februari 1944, en die, nu zij ging *beschuldigen*, wat zij eerst naliet, van mij aanstonds antwoord krijgen kon. Let op, hoe haastig ze thans handelt; verleden jaar liet zij maandenlang wachten op antwoord.

3) Zie intusschen de brochure K.C.v. Spronsen, ‘De Waarheid luistert nauw’.

‘Hoe dit alles echter ook moge wezen, de bewering, dat de Synode over Prof. Schilder onverhoord geoordeeld zou hebben, is in geen geval vol te houden. Want zij heeft haar oordeel opgemaakt op grond van de stukken, waarvan ook aan Prof. Schilder in het aan hem toegezonden rapport nauwkeurig opgave is verstrekt.’

Opmerking. Dit is een redeneering, welke een ‘rechtsprekend’ college onwaardig is. Ten eerste: men heeft in de beschuldigingsacte ook zaken ter sprake gebracht, die men pas kan doorzien, als men alle stukken kent, ook de geheime. Welnu, men laat toch het volk mede oordeelen? Maar dan moet dat volk ook de feiten kunnen leeren kennen. De vraag b.v. waarom ik tenslotte de medewerking aan de leergeschillenkwestie afbrak, is alleen te beantwoorden aan de hand van geheime gegevens, die men het volk onthoudt. Bovendien, ten tweede: ik wilde het rapport bestrijden. Let wel: er is maar één rapport uitgebracht tusschen de allereerste beschuldiging, de eenige ook, die ooit tegen mij is ingebracht en de schorsing. Welke rechter zal niet vragen: hebt gij tegen mijn voorstelling van zaken wat te zeggen? In wat voor jacht verstrikt zich toch deze synode? Hoe kan zij zulk drijven verantwoorden voor God? Zij heeft haar oordeel opgemaakt niet alleen uit stukken, maar ook uit een rapport, dat de feiten rangschikte, en kleurde. En zelfs over stukken van een auteur zelf moet deze gehoord worden. Het gaat er niet om, iemand te vangen, doch om 's Heeren recht te bestellen.

‘Zelf heeft Prof. Schilder er al, onder verwijzing naar Voetius, terecht op gewezen, dat ook het oordeelen uit geschriften een vorm van 'hooren' kan zijn. Het is trouwens bekend genoeg, dat ook de Synode van Dordrecht (1618/9) over de Remonstranten op grond van hun schrifturen geoordeeld en uitspraak gedaan heeft.’

Opmerking. Die verwijzing naar de Remonstranten is suggestief genoeg. Overigens zijn die geschriften van Remonstranten *uitvoerige boeken, en verhandelingen en betoogen*. Maar in mijn geval zijn de bedoelde ‘schrifturen’ een paar brieven. Uit den eenen brief een enkel zinnetje, uit den anderen een paar regels. En dan zou men al klaar zijn? Waarom is dan verleden jaar door die vorige synode een reeks van maanden zoo gewichtig gedaan over dien ‘eisch’? Alsof men antwoord, en dan uitvoerig, noodig had? Waarom is dan toen niet geoordeeld uit geschriften, b.v. uit de brieven, die in het archief van de Theologische Hoogeschool waren, en waaruit voor juristen en professoren duidelijk moest zijn, wat Prof. Greijdanus en ik hadden gedaan ten aanzien van de Theologische Hoogeschool? Ook zelfs al heeft men enkele brieven in handen gekregen, ook dan nog wil God, dat men den naaste *hooren* zal over die brieven, eer men durft verklaren in het openbaar, dat de man in kwestie voor de wereld eerloos en in de kerk der afsnijding waardig is, derhalve, naar het formulier van den ban als verrot lid te beschouwen. Elk synodelid staat hier diep schuldig, ook de afgevaardigde uit uw woonplaats. Uitgenomen dan die enkele leden, die den moed hebben gehad, te strijden tegen dit bederf.

‘Wat Prof. Schilder thans verlangt, is niet een mondeling onderhoud, doch de gelegenheid tot het opstellen van een schriftelijk verweer tegen de ingebrachte beschuldiging.’

Opmerking. De rapporteur verzuimt mee te delen, dat ik me ook tegen zijn onwaar rapport wilde verdedigen. Men kan aan dit nieuwe stuk, waarvan ik slechts een klein gedeelte hier van een commentaar voorzie, nagaan, welke qualiteiten zijn werk heeft. Het zal zijn naam smetten, al kan hij op het oogenblik, nu mijn handen gebonden zijn, zijn werk ermee doen.

‘Maar heeft hij dan gedurende den tijd van beraad, die hem door de Synode is gegeven om de hem gestelde vragen te beantwoorden, niet de volle gelegenheid gehad, om, indien hij dit wenschte, zulk een verweer op te stellen? Een categorische beantwoording van die vragen eischte toch niet zooveel tijd en inspanning, dat het schrijven van een verweer daardoor uitgesloten werd.’

Opmerking. Men heeft moeite, om zich hierbij waardig te gedragen. Stel U voor: op 25 Februari stelt men een brief op. Die wordt door den pedel der Theologische Hoogeschool aan mijn vrouw overhandigd te Kampen. Vandaar moet hij mij bereiken, die afwezig ben. Natuurlijk gaat er eenige tijd verloren, met het indenken van de situatie en met het be-

palen van zijn algemeene positie. En dan zou men willen, dat over een breede zaak in het kort werd gehandeld? In een stuk, dat de auteur zelf in de Acta opgenomen wil zien, omdat het zaken betreft, die men toch moet publiceeren? Trouwens, ook al zou ik tijd gehad hebben voor zulk een haast-verweer, de rapporteur gaat al weer voorbij aan de eigenlijke kwestie. Die was deze: of men dit verweer officieel zou begeeren, officieel zou inschakelen in de procedure, en officieel zou opnemen in de voor de kerk van Christus bestemde Acta. Ik wilde niet met een haastwerk komen, dat men begraven kon (als zooveel anders) in het duister, doch met een officieel ingeschakeld verweer. Dat is recht der kerk en van mijzelf.

‘Prof. Schilder merkt op, dat aan de hem voorgestelde vragen één ontbreekt, die, welke volgens hem de eerste en voorloopig de eenige had moeten zijn, te weten: “Wat hebt gij hiertegen aan te voeren?” Welnu, indien hij inderdaad grond meende te hebben om tegen de voorstelling van zaken in het rapport en zijn conclusies bezwaren te opperen, bestond daartoe uit den aard der zaak de gelegenheid. Door die bedenkingen te opperen kwam hij allerminst in strijd met den eisch der van hem verlangde categorische beantwoording der vragen. Trouwens, het onderhavige schrijven van Prof. Schilder zelf bewijst genoegzaam, dat hij de bezwaren, die bij hem leefden, althans voor wat een gedeelte daarvan betreft, niet voor zich heeft gehouden’.

Opmerking. De hooggeleerde, het kerkrecht doceerende rapporteur, durft deze woorden niet neerschrijven, zonder tenminste daarin de beteekenisvolle woorden ‘*althans voor wat een gedeelte daarvan betreft*’ op te nemen. Maar dan oordeelt hij zich zelf en zijn mederapporteurs, en de synode oordeelt zichzelf, als zij allen te zamen toch maar verder gaan. *Slechts een gedeelte* heeft de aangeklaagde kunnen zeggen. Meer niet. De rest wil men maar liever niet hooren. Hoewel die rest het allervoornaamste is, en hoewel die rest kerkrechtelijke en dogmatische vraagpunten betreft, waarover men nu al jaren lang bezig is en zich in bochten wringt. - En weer wordt voorbijgegaan aan het verlangen, dat de kerk door de Acta later *zou kunnen lezen, waar het eigenlijk om ging*.

(Vervolgens komt dan in het rapport een tirade over het geval Giessendam-Nederhardinxveld; men had - bij monde van denzelfden rapporteur - het wandelgangenverhaal, als zou het voorstel dier kerk door mij zijn ‘*ingegeven*’, opgenomen in het synodale stuk van 25 Februari, welke bewering evenwel door bevoegden werd weersproken als laster). En daarna volgt tenslotte dit:

‘Alles samenvattende wat Prof. Schilder te berde heeft gebracht om te betoogen dat de Synode ten opzichte van hem lichtelijk en onverhoord oordeelt, moeten deputaten constateeren, dat deze klacht niet gerechtvaardigd is en dat integendeel aan Prof. Schilder in dezen genoegzaam recht is wedervaren.’

Opmerking. Maar het geval Giessendam - Nederhardinxveld was maar één klein onderdeel van wat ik tegen het rapport en zijn onware voorstelling in te brengen had. De beschuldiging van licht en onverhoord oordeelen blijft dan ook bestaan, en zal op deze synode blijven rusten, tenzij ze zich van haar kwaden weg alsnog bekeert.

‘Men kan..... zeggen, dat hij reeds een schriftelijk verweer geleverd heeft.’

Opmerking. Deze zinsnede, vrijwel aan het eind van het rapport, is wel het hoogtepunt in den redeneergang. Maar zij is volkomen bezijden de waarheid. De inleiding die aan de vijf antwoorden voorafgegaan is, gaf slechts enkele overwegingen aan, die bedoelden, de synode tot eenig nadenken te brengen ten aanzien van haar eigen beweringen en van de redactie van haar vragen. Maar telkens is gezegd, dat ik *onder meer* dit en dat overwoog, en dat mijn antwoord was gegrond op deze *en andere* overwegingen. En herhaaldelijk komt de uitspraak voor, dat nadere toelichting van nauwelijks aangeduide, of bespreking van nog niet eens behandelde vraagpunten wordt aangeboden.

Ik eindig met de herhaling van wat ik d.d. 9 Maart schreef: de schijn van de jacht naar een strenge conclusie is niet vermeden. Wee een synode, die '*jaagt*' naar een strenge conclusie.

Hiermee eindig ik de afschriften en den erop gegeven commentaar.

Toegift.

Over redeneeringen, die klemmend schijnen, maar het niet zijn.

De 'ronde tafel' staat tegenwoordig onder ons in een goeden reuk. Broeders, die het met elkaar oneens zijn, moeten met elkaar gaan *praten*; dat is de methode, om tot overeenstemming te geraken.

Men vergeet daarbij echter, dat het plaats nemen om die 'ronde tafel' zonder meer nog niet beteekent, het uitbannen van al wat verkeerd is; zeker, de toon kan er broederlijk zijn en de sfeer kan aangenaam zijn en (het is heusch niet spottend bedoeld: daarvoor is de zaak veel te ernstig) een goede sigaar kan heel wat rust geven; maar dat alles geeft nog geen garantie, dat de om de ronde tafel genomen besluiten juist zijn. Want de tijd voor behoorlijk nadenken, ontbreekt daar meestal. Broeder A zegt wat, en broeder B moet daar antwoord op geven.... zeker, dan kan hij wel eens even nadenken, maar dat kan toch ook niet al te lang duren; broeder B zou, om broeder A goed van antwoord te kunnen dienen, eigenlijk thuis nog eens iets na moeten zien, maar ja, dat kan hier nu eenmaal niet. Het kan ook zijn, dat broeder A een vlot en handig spreker is, die zijn zinnen gemakkelijk vormt en zijn gedachten zonder eenige moeite in een smakelijken vorm kan gieten; terwijl broeder B in al die dingen misschien juist het tegenbeeld van A is. Waarmee dan nog niet bewezen is, dat A daarom het gelijk aan zijn zijde heeft en B niet; al zal dat, door die uiterlijke dingen op toehoorders misschien wel dien indruk maken. Broeder B voelt zich in toelisterend gezelschap misschien spoedig 'geremd', en, thuisgekomen van de 'ronde-tafel-conferentie', zal hij misschien ineens zien, wát hij had moeten zeggen, maar waarvoor hem, door uitwendige omstandigheden, aan de 'ronde tafel' de oogen niet open gingen.

Ter wille van de waarheid is het dus wel zaak, nuchter te blijven in de beoordeeling van de waarde van een 'ronde-tafel-conferentie'.

Zoo heb ik wel eens gehoord, dat broeder B niet 'zoo gauw' een steekhoudend antwoord wist te geven op de volgende opmerking van broeder A. Broeder A zei: gij, broeder B, verwijt de Synode, dat zij Prof. Schilder 'onverhoord geoordeeld' heeft; maar, had nu eens rustig de 'toelichting' van de synode afgewacht; zij had toch aangekondigd, dat die kwam; dan zou er van dit verwijt niet veel overgebleven zijn. Waar het mij echter om gaat, broeder B, is dit: begaat gij niet dezelfde zonde, die gij aan de synode verwijt, n.l. veroordeelt gij, door die 'toelichting' niet eerst af te wachten, die synode niet onverhoord?

De andere broeders om de 'ronde tafel' keken, toen broeder A uitgesproken was, veelbeteekenend naar broeder B; de woorden van A hadden blijkbaar indruk gemaakt en aan alles merkte B al direct, dat zij dachten: nou, nou, hoe zou B zich dáár tegen kunnen verdedigen?

En broeder B wist ook inderdaad met die vraag 'niet zoo gauw' raad....

En thuisgekomen zeiden de toehoorende broeders tot hun vrouwen: 'Nu is mij toch wel gebleken, dat broeder B ongelijk heeft, want op die vraag van broeder A had hij toch geen afdoend antwoord....'

Maar thuisgekomen dacht ook broeder B nog eens na: heb ik de synode onverhoord geoordeeld?

En hij ging alles nog eens even, nu rustig, na. Prof. Schilder zou zich misgaan hebben; de synode heeft toen op 25 Februari 1944 een beschuldiging tegen hem geuit en geformuleerd en hem denzelfden dag, zonder hem dien dag gehoord te hebben, veroordeeld. En toen hij de synode later opwekte, den eisch van alle recht

in te willigen, en den beschuldigde te hooren, heeft zij dit uitdrukkelijk geweigerd. Wat heb ik nu gedaan? Ik ben het daar niet mee eens; ik kan dit niet anders zien dan als 'onverhoord oordeelen'; ik moet daar dus wat tegen doen en ik moet dat doen in den kerkelijken weg, d.w.z. ik moet naar mijn kerkeraad. Wat moest ik dien zeggen? Wel, toch niets anders dan dat ik deze synodale handelwijze 'onverhoord oordeelen' noem, dit met bewijzen staaf en den kerkeraad verzoek, maatregelen daartegen te nemen. Ik ben dus nog maar *aan het begin* van de procedure. Zoo'n rechtsprocedure bestaat altijd uit: beschuldiging, verhoor en vrijspraak of veroordeeling. Hoever ben ik nu met mijn bezwaarschrift bij den kerkeraad? Wel, *nog niet verder dan de beschuldiging!* Ik heb die nu geformuleerd en de gronden aangevoerd, waarop die beschuldiging rust. *De*

synode is dus door mij nog niet veroordeeld, laat staan 'onverhoord geoordeeld'. Broeder A *verwart twee dingen*; een beschuldiging lijkt veel op een veroordeeling, omdat ik in de beschuldiging moet zeggen: dat en dat hebt gij gedaan, en bij de beoordeeling spreekt de rechter uit: dat en dat hebt gij gedaan. Broeder A heeft dus niet scherp onderscheiden, maar heeft zich misleid door uiterlijke gelijkenis, laten verleiden tot wezensgelijkheid.

Jammer, dat ik dat, toen ik nog met hem aan de 'ronde tafel' zat, niet direct zoo bedacht heb. Eigenlijk kun je zulke dingen beter schriftelijk doen....

Broeder A had echter nog meer gezegd, waar broeder B niet 'zoo gauw' op wist te antwoorden; hij stond, of zat ook zoo haast alleen tegenover een heele massa, die wel heel vriendelijk tegen hem deed, maar van wie hij toch wist, dat men het met hem niet eens was. Maar thuisgekomen was ook dit hem helderder geworden.

A had gezegd: maar Prof. Schilder *is* niet eens onverhoord geoordeeld; want 25 Februari 1944 was niet de datum van de *eerste* beschuldiging; hij was al veel eerder beschuldigd en naar aanleiding daarvan had de synode hem een paar eischen gesteld, die hij nog nooit ten genoegen van de synode beantwoord had en een samenspreking had hij geweigerd (?). Wat heeft de vorige synode al niet met hem over die zaak gecorrespondeerd! De synode weet uit al die brieven al lang, hoe Prof. Schilder denkt over hetgeen, waarvan de synode hem beschuldigt.

En de toehoorders hadden weer geknikt, en een van hen had opgemerkt: ja, dan kun je toch ook eigenlijk niet volhouden, dat hij onverhoord geoordeeld is.

B had er weer even mee gezeten; hij had wel geprobeerd zich eruit te redden, maar overtuigend hadden zijn woorden toch niet geklonken. Hij had er een beetje het land over, al was er dan ook geen onvertogen of scherp woord gevallen; en daarom liet het hem ook thuis nog niet los....

Reeds een vroegere beschuldiging, naar aanleiding waarvan de synode een paar eischen gesteld had.... maar, stel, het is zoo, wat doet dat er dan nog toe? Al lagen er tien beschuldigingen, *als men dan ook maar de gelegenheid krijgt, om zich tegen al die tien beschuldigingen te verdedigen*. Als ik reeds twee maal in mijn leven veroordeeld ben wegens diefstal, dan sta ik officieel bekend als een dief. Maar als ik nu voor den derden keer, officieel beschuldigd word, dan moet ik mij toch wéér kunnen verdedigen? Dan zal ik zeggen: formuleer maar eens eerst, waarvan gij mij nu weer beschuldigt; is het weer voor diefstal, of is het nu vanwege iets anders? Misschien gelukt het mij nu aan te toonen, dat ik aan *dit* strafbare feit (laat het weer diefstal zijn!) onschuldig ben! Maar: als men mij niet precies zegt, *waarvan* men mij beschuldigt, kan ik ook nooit weten, waartegen ik mij, officieel, te verdedigen heb.

Welnu, zulk een wél geformuleerde beschuldiging (en laat het dan eens even niet de eerste zijn, dat doet er niet toe; het is in ieder geval weer een nieuwe) heeft Prof. Schilder gekregen op 25 Februari 1944. En tegen *die* beschuldiging heeft hij zich nog niet kunnen verdedigen; en als die beschuldiging van 25 Februari 1944 misschien 'oude koeien uit de sloot' haalt, dan moet Prof. Schilder de gelegenheid krijgen die 'ouwe koeien weer in de sloot terug te brengen'.

Ja, waarom heeft men Prof. Schilder die gelegenheid toch niet willen geven? Daar had ik om die 'ronde tafel' meer op moeten hameren. Daar heeft men het altijd nog al gauw over de broederlijke liefde en dat men met zijn broeder ook wel twee mijlen moet willen gaan, enz. Had de synode niet verstandiger gedaan *met den schijn te vermijden van onnoodig scherp te willen zijn*? Want zulk een veroordeeling met een erop volgende schorsing en misschien afzetting is toch nog al een scherpe maatregel; die althans in *daden* opweegt tegen heel veel scherpte *in nu gebezigde woorden!* Lag hier nu voor de synode heusch iets onoverkomelijks in, om aan Prof. Schilder

te berichten per 25 Februari 1944: wij beschuldigen U hier en daarvan; wij meenen er die gronden voor te hebben; maar vóór wij verder gaan, willen wij gaarne nog van U hooren, of U misschien ook meent Uw onschuld te kunnen bewijzen; *natuurlijk zou dat ons, als Uw medebroeders, ten zeerste verheugen!....*

Ik heb dien broeder B thuis zoo bezig gehoord; en ik kreeg den indruk, dat dien broeder aan die 'ronde tafel' toch geen recht was wedervaren; ik meende er daarom goed aan te doen, zijn 'overdenkingen van thuis' op te teekenen en ze U, die misschien ook aan die 'ronde tafel' zat, te doen toekomen.

Opdat, wat de 'ronde tafel' scheef trok, hierdoor weer recht kome te staan.

P. JASPERSE.